

POSUDEK OPONENTA HABILITAČNÍ PRÁCE

Masarykova univerzita

Uchazeč

Mgr. Jana Obrovská, Ph.D.

Habilitační práce

Adresování žákovské rozmanitosti ve vzdělávání

Oponent

Prof. paedDr. Iva Stuchlíková CSc.

**Pracoviště oponenta,
instituce**

Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity v Českých
Budějovicích

Habilitační práce Mgr. Jany Obrovské, Ph.D., představuje ucelený, teoreticky dobře ukotvený a empiricky rozsáhlý soubor výzkumů, které se dlouhodobě zaměřují na problematiku žákovské rozmanitosti a inkluzivního vzdělávání. Autorka se tématu věnuje systematicky více než deset let, což je v práci jednoznačně patrné ve stabilitě výzkumného zaměření, ve vyhraněné metodologické pozici i v postupném komparování a prohlubování teoretických konceptů.

Předložený soubor šesti prací je uveden syntetickým úvodem (34 stran), ve kterém autorka představuje široký rámec svého přístupu ke zkoumání žákovské různosti. Tato úvodní kapitola habilitační práce přesvědčivě ukazuje, že autorka umí nejen dlouhodobě budovat výzkumné zaměření, ale také je zasazovat do širších teoretických i společenských souvislostí. Práce tak působí jednotně; je zřejmé, že jde o výzkumnou trajektorii systematickou, promyšlenou a tematicky konzistentní.

Téma žákovské diverzity je aktuální v českém i mezinárodním kontextu, jak ostatně dosvědčuje publikování v habilitaci obsažených studií v renomovaných časopisech. Pět studií bylo publikováno v předních zahraničních časopisech (z toho čtyři v Q1 časopisech, jedna v časopise Q2) a studie č. 6 z r. 2016 (chronologicky první z předloženého souboru) v Sociologickém časopise. Diverzita žáků, otázky sociálních nerovností, práce s heterogenní třídou či podpora žáků ze sociálně znevýhodněného prostředí jsou dnes klíčovými výzvami pedagogického výzkumu i školské praxe. Práce tyto otázky reflektuje v jejich komplexitě – od konceptualizace rozmanitosti přes analýzu systémových nerovností až po specifické procesy ve třídách.

Autorčin přístup k výzkumnému adresování žákovské diverzity

Když autorka v Úvodu své habilitační práce shrnuje teoretická východiska a zasazuje do nich jednotlivé výzkumné studie, lze pozorovat těsné navázání na etablované a ustálené mezinárodní diskurzy v této výzkumné oblasti. Týká se to především způsobu, jakým autorka pracuje s dichotomií širokého a úzkého pojetí diverzity, které odpovídá běžně používanému rámování v zahraniční literatuře, ale také některých interpretačních linií v dílčích studiích, které vycházejí z dobře známých konceptů (např. diferenciacie výuky, univerzální design pro učení, formativní hodnocení nebo teorie sociální reprodukce).

Tyto části práce jsou nicméně zpracovány velmi precizně, s hlubokým porozuměním danému tématu; jejich přínos spočívá zejména v promyšlené adaptaci stávajících teoretických rámců pro české prostředí a v jejich propojení s bohatým empirickým materiálem. Autorka tak rozvíjí a kontextualizuje existující přístupy způsobem, který je pro domácí pedagogický výzkum velmi cenný.

Podobně precizně a uceleně autorka vysvětluje metodologická řešení využitá v představovaných studiích. Je metodologicky vyhraněná; za klíčový pro sebe považuje etnografický design, v některých studiích využívá biografický či mikrointerakcionistický přístup a v rámci celého souboru akcentuje potřebu rozvíjet participativní přístup k výzkumu.

Autorka získává data dlouhodobě, využívá triangulaci, kombinuje různé prameny dat a citlivě volí analytické postupy. Soubor prací obsahuje zároveň i studii využívající scoping review, kde autorka prokazuje schopnost syntetizovat zahraniční empirii a zasazovat vlastní výzkumy do širšího teoretického rámce.

Výsledky a přínosy práce

Výsledky výzkumu (část „Zjištění a jejich diskuse“ v úvodní kapitole habilitační práce) jsou formulovány precizně a pečlivě; většina interpretací je podložena bohatými daty. Autorka přesně rozlišuje deskriptivní a interpretační rovinu.

Vzhledem k převažující kvalitativní metodologii a omezenému počtu participantů je třeba brát některé závěry spíše jako hluboké porozumění konkrétním situacím, nikoli jako zobecnitelné vzorce chování napříč školami. To platí například u některých závěrů o interakčních vzorcích romských žáků nebo o dopadech postcovidových opatření na školy se sociálně znevýhodněným složením.

Podle mého názoru přináší prezentovaný celek výzkumné práce autorky několik skutečně významných přínosů. Sama autorka je diskutuje jako teoretické, metodologické a praktické implikace. Jde především o model inkluzivních jádrových praktik, který vychází ze systematizace klíčových učitelských inkluzivních postupů v pozorovaných heterogenních třídách. Je cenným příspěvkem, který má potenciál uplatnění ve výzkumu i v přípravě učitelů. Kriticky je ovšem třeba doplnit, že některé prvky modelu jádrových praktik mají silné paralely v zahraniční literatuře (např. univerzální design pro učení, diferenciaci), a originalita spočívá spíše v jejich kontextualizaci než ve zcela novém teoretickém uchopení.

Za cenné považuji i autorčino etnografické zkoumání každodenní etnicity, které nabízí originální vhled do dynamiky školních interakcí romských žáků a je v českém prostředí výjimečné.

Oceňuji také biografickou studii romských matek (v předloženém souboru je uvedena jedna z řady dalších autorkou (spolu)publikovaných). Přínos vidím zejména ve snaze o participativní přístup k výzkumu a získání emické perspektivy matek (zapojení matek do odkrývání významů v kontextu vzdělávání jejich dětí). Přínos spatřuji zejména v zachycení perspektiv, které bývají v pedagogickém výzkumu dosud málo zohledňovány.

Souhlasím s autorkou v tom, že její výsledky je možné využít jak při rozvoji kurikul učitelských programů a upřesňování kompetencí učitelů v oblasti práce s diverzitou (viz např. studie č. 1, 2 a 4), tak i z metodologického hlediska při plánování výzkumů v marginalizovaných

komunitách a rozvíjení metod participativního a etnografického výzkumu (např. studie č. 5 a 6).

Připomínky a poznámky k celku habilitační práce

V závěrečné části posudku se pokusím nabídnout osobní reflexi habilitačního spisu jako celku a uvést i otázky, které mne nad ní napadaly.

Habilitační práce jako celek ukazuje metodologický vývoj autorky. Ke starším studiím, zejména etnografii třídy *Frajeři, rapeři a propadlíci* a biografické studii romských matek, lze – i přes jejich nespornou zajímavost a originalitu – uvést některé kritické připomínky: např. reflexe výzkumnické pozice je rozpracována méně explicitně, než vyžadují současné standardy kvalitativního výzkumu (v metodologických částech těchto textů chybí detailnější analýza toho, jak pozice dospělé neromské výzkumnice ovlivňovala interakce a interpretace). V biografické studii rovněž místy dochází k určité schematizaci interpretací, kdy jsou bohaté a ambivalentní narativy matek podřazovány několika dominantním teoretickým kategoriím, zejména konceptu „damage control“, což oslabuje nuance mezi různými typy strategií a zkušeností. V etnografických i biografických analýzách by bylo navíc možné ještě plněji rozvinout emergentní významy z dat – například ambivalence spojené s volbou školy, rozdíly mezi statusovými skupinami matek či napětí mezi školním a vrstevnickým statusem u romských žáků.

Nicméně novější etnografické studie – zejména studie 1 a 2 (Promises and challenges of differentiated instruction as pre-service teachers learn to address pupil diversity; Teachers' inclusive core practices and all students' perspectives) – tyto nedostatky výrazně překonávají a přinášejí metodologicky vysoce reflektovaná a triangulovaná data.

Náročnost výzkumného tématu žákovské různosti ilustrují i některé koncepční tenze typické pro současný výzkum diverzity a inkluze. Scoping review *Who is in focus?* ukazuje, že mezi deklarovaným širokým pojetím inkluze a skutečným metodologickým zaměřením výzkumů často vzniká nesoulad: i studie hlásící se k inkluzi „pro všechny žáky“ se v praxi převážně soustředí na užší skupiny, nejčastěji žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Podobná tenze vystupuje z etnografie pregraduální přípravy učitelů, kde studenti učitelství adresují diverzitu zejména u „nápadných“ žáků, zatímco většina třídy zůstává analyticky neviditelná.

K dalším koncepčním rozporům, ilustrovaným habilitační prací, patří přetrvávající převaha hlasu učitelů nad žákovskou perspektivou, kterou autorka identifikuje jako systémový problém. Studie č. 1 inkluzivních jádrových praktik tuto slabinu překonává, avšak na limitovaném vzorku poměrně vysoce inkluzivních škol.

A drobná poznámka nakonec: mírnou tenzi – byť epizodicky – vnímám i v jazyce práce. Přestože autorka na několika místech upozorňuje napřetrvávající oslabující a deficitní stereotypizaci sociálně znevýhodněných žáků, epizodicky (s. 23, 35) pak o romských žácích píše jako o zranitelných (spíše než o odlišných) aktérech. Tyto tenze, které si čtenář habilitace odnáší, nijak neoslabují její přínos; naopak otevírají důležité otázky pro další rozvoj výzkumu diverzity a inkluze a vedly mne k níže uvedeným otázkám k obhajobě.

Dotazy oponenta k obhajobě habilitační práce (počet dotazů dle zvážení oponenta)

1. Jak podle Vás překonat napětí mezi širokým pojetím inkluze deklarovaným v teoretických rámcích a užším pojetím, které se nakonec objevuje v empirii?
2. Jak zkoumat inkluzi zaměřenou na klima, vztahy a participaci a inkluzi zaměřenou na kognitivní růst a akademické výsledky? Jaké typy designů výzkumu by k tomu byly podle Vás vhodné?
3. Uvažujete o rozšíření výzkumu o kontrastní design (např. méně inkluzivní vs. vysoce inkluzivní škola)? Co by podle Vás takové srovnání mohlo přinést k teoretické debatě o inkluzi pro všechny žáky?

Závěr

Habilitační práce Mgr. Jany Obrovské, Ph.D., s názvem „*Adresování žákovské rozmanitosti ve vzdělávání*“ **splňuje** požadavky standardně kladené na habilitační práce v oboru Pedagogika.

České Budějovice

Dne 31.3. 2026

.....
podpis

HABILITATION THESIS REVIEWER'S REPORT

Masaryk University

Applicant

Mgr. Jana Obrovská, Ph.D.

Habilitation thesis

Addressing Student Diversity in Education

Reviewer

Prof. PaedDr. Iva Stuchlíková, CSc.

**Reviewer's home unit,
institution**

Faculty of Education, University of South Bohemia in
České Budějovice

The habilitation thesis of Mgr. Jana Obrovská, Ph.D., represents a coherent, theoretically well-grounded, and empirically extensive body of research that has long focused on issues of student diversity and inclusive education. The author has been systematically devoted to this topic for more than ten years, which is clearly reflected in the stability of her research focus, her clearly defined methodological position, and the gradual comparison and deepening of theoretical concepts.

The submitted set of six studies is introduced by a synthetic opening chapter (34 pages) in which the author presents a broad framework for her approach to researching student diversity. This introductory chapter convincingly demonstrates that the author is not only capable of building a long-term research agenda, but also of situating it within broader theoretical and societal contexts. The work thus appears cohesive; it is evident that it represents a systematic, well-thought-out, and thematically consistent research trajectory.

The topic of student diversity is highly relevant in both the Czech and international contexts, as evidenced by the publication of the studies included in the habilitation thesis in prestigious journals. Five studies were published in leading international journals (four in Q1 journals and one in a Q2 journal), while Study No. 6 (from 2016, chronologically the earliest in the submitted set) was published in *Sociologický časopis (Czech Sociological Review)*. Student diversity, issues of social inequality, work with heterogeneous classrooms, and the support of students from socially disadvantaged backgrounds are currently among the key challenges of educational research and educational practice. The thesis addresses these issues in their full complexity—from the conceptualisation of diversity, through the analysis of systemic inequalities, to specific classroom processes.

The Author's Approach to Researching Student Diversity

When, in the introduction to her habilitation thesis, the author summarises the theoretical foundations and situates the individual studies within them, a close connection to established international discourses in this research field becomes apparent. This applies in particular to the way the author works with the dichotomy of broad and narrow conceptions of diversity, which corresponds to commonly used framings in international literature, as well as to certain interpretative lines in the individual studies that draw on well-known concepts (e.g. differentiated instruction, Universal Design for Learning, formative assessment, or theories of social reproduction).

These parts of the thesis are, however, elaborated with great precision and a deep understanding of the topic. Their contribution lies primarily in the thoughtful adaptation of existing theoretical frameworks to the Czech context and in their connection with rich empirical material. In this way, the author develops and contextualises existing approaches in a manner that is highly valuable for domestic educational research.

Similarly precise and coherent is the author's explanation of the methodological solutions employed in the presented studies. Methodologically, she adopts a clearly defined stance: she considers ethnographic design to be central to her work, employs biographical or micro-interactionist approaches in some studies, and across the entire corpus emphasises the importance of developing participatory approaches to research.

The author collects data longitudinally, uses triangulation, combines multiple data sources, and selects analytical procedures with sensitivity. The set of studies also includes a scoping review, in which the author demonstrates her ability to synthesise international empirical research and to situate her own studies within a broader theoretical framework.

Findings and Contributions of the Habilitation Thesis

The research findings (presented in the section "Findings and Their Discussion" in the introductory chapter of the habilitation thesis) are formulated precisely and carefully; most interpretations are supported by rich data. The author consistently distinguishes between descriptive and interpretative levels.

Given the predominantly qualitative methodology and the limited number of participants, some conclusions should be understood more as in-depth insights into specific situations rather than as generalisable patterns of behaviour across schools. This applies, for example, to certain conclusions concerning interactional patterns among Roma pupils or the impacts of post-COVID measures on schools with socially disadvantaged student populations.

In my view, the presented body of the author's research brings several truly significant contributions. The author herself discusses them as theoretical, methodological, and practical implications. Of particular importance is the model of inclusive core practices, which is based on a systematisation of key inclusive teaching practices observed in heterogeneous classrooms. This represents a valuable contribution with clear potential for application in both research and teacher education. Critically, however, it should be noted that some elements of the model have strong parallels in international literature (e.g. Universal Design for Learning, differentiation), and that the originality lies more in their contextualisation than in an entirely new theoretical conceptualisation.

I also consider the author's ethnographic exploration of everyday ethnicity to be highly valuable; it offers an original insight into the dynamics of school interactions involving Roma pupils and is exceptional within the Czech research context.

I further appreciate the biographical study of Roma mothers (only one of several such studies co-authored or authored by the candidate included in the submitted set). Its contribution lies especially in its effort towards a participatory research approach and the elicitation of the mothers' emic perspectives (engaging mothers in uncovering meanings in the educational context of their children). This is particularly valuable in capturing perspectives that have so far been largely underrepresented in educational research.

I agree with the author that her findings can be applied both to the development of teacher education curricula and the refinement of teachers' competencies in working with diversity (see, for example, Studies No. 1, 2, and 4), and, from a methodological perspective, to the planning of research in marginalised communities and the further development of participatory and ethnographic research methods (e.g. Studies No. 5 and 6).

Comments and Reflections on the Habilitation Thesis as a Whole

In the concluding part of this review, I offer a personal reflection on the habilitation thesis as a whole and raise several questions that occurred to me while reading it.

The habilitation thesis clearly demonstrates the author's methodological development over time. With regard to the older studies – particularly the classroom ethnography *Cool Kids, Rappers and Drop-Outs* and the biographical study of Roma mothers – it is possible, despite their undeniable originality and interest, to raise some critical remarks. For instance, the reflection on the researcher's positionality is less explicit than required by current standards of qualitative research; the methodological sections lack a more detailed analysis of how the position of an adult, non-Roma researcher influenced interactions and interpretations. In the biographical study, there is also, at times, a certain schematisation of interpretations, whereby rich and ambivalent maternal narratives are subsumed under a small number of dominant theoretical categories, particularly the concept of "damage control," which weakens nuances among different types of strategies and experiences. In both ethnographic and biographical analyses, emergent meanings from the data could have been developed even further – such as ambivalences connected with school choice, differences among status groups of mothers, or tensions between school and peer status among Roma pupils.

Nevertheless, the more recent ethnographic studies – especially Studies 1 and 2 (*Promises and Challenges of Differentiated Instruction as Pre-Service Teachers Learn to Address Pupil Diversity; Teachers' Inclusive Core Practices and All Students' Perspectives*) – clearly overcome these shortcomings and offer methodologically highly reflexive and triangulated data.

The demanding nature of research on student diversity is further illustrated by several conceptual tensions typical of contemporary diversity and inclusion research. The scoping review *Who Is in Focus?* shows that a discrepancy often emerges between the theoretically declared broad conception of inclusion and the actual methodological focus of studies: even research explicitly oriented towards inclusion "for all students" tends in practice to concentrate on narrower groups, most commonly students with special educational needs. A similar tension arises from the ethnography of initial teacher education, where student teachers primarily address diversity in relation to "visible" pupils, while the majority of the class remains analytically invisible.

Another conceptual contradiction highlighted by the habilitation thesis is the persistent predominance of teachers' voices over students' perspectives, which the author identifies as a systemic problem. Study No. 1 on inclusive core practices addresses this weakness, though within a limited sample of highly inclusive schools.

Finally, a minor remark: I perceive a slight tension – albeit episodic – in the language of the thesis itself. Although the author repeatedly draws attention to the persistent weakening and deficit-oriented stereotyping of socially disadvantaged students, she occasionally (pp. 23, 35)

refers to Roma pupils as vulnerable rather than as different actors. These tensions do not diminish the contribution of the habilitation thesis; on the contrary, they open up important questions for the further development of diversity and inclusion research and led me to the following questions for the defence.

Reviewer's questions for the habilitation thesis defence (number of questions up to the reviewer)

1. How can the tension between the broad conception of inclusion declared in theoretical frameworks and the narrower conception that ultimately emerges in empirical research be overcome?
2. How can inclusion focused on climate, relationships, and participation be studied alongside inclusion focused on cognitive development and academic outcomes? What types of research designs would you consider appropriate for this purpose?
3. Do you consider extending your research through a contrastive design (e.g. less inclusive versus highly inclusive schools)? What could such a comparison contribute to the theoretical debate on inclusion for all students?

Conclusion

The habilitation thesis entitled *Addressing Student Diversity in Education* by Mgr. Jana Obrovská, Ph.D., **fulfils** requirements expected of a habilitation thesis in the field of Pedagogy.

České Budějovice

Date: 31. 3. 2026

Signature:

Potvrzuji správnost překladu posudku do angličtiny.

prof. PhDr. Tomáš Janík, Ph.D., M.Ed.
předseda komise